

Gheorghe CHIVU

Academia Română, Universitatea din București, România

DIMITRIE CANTEMIR  
ȘI ÎMBOGĂȚIREA LEXICULUI ROMÂNEI LITERARE

1. Dezvoltarea extensivă pe care a cunoscut-o scrisul literar românesc, începând din a doua jumătate a secolului al XVII-lea, a avut ca efect impunerea limbii române ca limbă de cult și de cultură imediat după anul 1700. A fost acesta rezultatul remarcabil al coeziunii culturale, manifestate de cărturarii activi în întreg spațiul românesc. Pentru că, urmare a difuzării și utilizării tot mai frecvente, în biserici din toate provinciile istorice românești, a acelorași cărți de slujbă, scrisul religios a ajuns treptat la unificarea normelor sale de bază. Iar în scrisul laic, tot mai cuprinzător din punct de vedere tematic și mai bine ilustrat din punct de vedere textual, au fost puse în circulație, alături de traduceri și de prelucrări, mai multe producții literare originale.

Concordant cu aceste importante schimbări și influențat fiind, în mod firesc, de cultura înnoită a autorilor, respectiv a traducătorilor, lexicul literar cult și-a modificat componența. Datorită pregătirii cărturarilor vremii și sub influența noilor surse, respectiv modele utilizate de către aceștia în alcătuirea textelor, multe slavonisme ies treptat din uzul general literar, cedând locul cuvintelor românești echivalente sau unor grecisme, iar neologismele latinești, greco-latine sau chiar latino-romanice, din ce în ce mai numeroase în ansamblu, câștigă frecvență și cunosc o circulație tot mai largă [1]. Schimbări evidente de inventar, dar mai ales de distribuție, se produc și în cadrul componentei așa-zis „populare” a vechiului nostru lexic literar [2]. Regionalismele lexicale cu valoare distinctivă, individualizatoare pentru vechile variante literare utilizate în marile provincii istorice [3], continuă să fie folosite, dar unele cuvinte, caracteristice, în perioada anterioară, textelor sudice, sunt utilizate tot mai frecvent, sub influența cărții bisericești, ca elemente lexicale supradialectale. Iar numeroase lexeme caracteristice vorbirilor locale, anterior ignorate de autorii sau de traducătorii importanți, sunt folosite nu o dată pentru a obține o mai bună punere în evidență a conținutului unui text sau chiar pentru a crea, respectiv pentru a pune în valoare un fapt de limbă încărcat cu funcție stilistică [4].

În această perspectivă, cercetările întreprinse asupra lexicului utilizat în scrieri reprezentative pentru scrisul literar românesc la cumpăna veacurilor al XVII-lea și al XVIII-lea pun în evidență, în primul rând, prezența unui număr tot mai mare de neologisme, preluate din limbile de cultură ale vremii, inclusiv din limba latină [5]. Sau inventariază lexeme considerate specifice unei grei de definit „vorbiri populare” [6]. Sunt de fapt acestea încercări de a descoperi dovezi ale îmbogățirii lexicului limbii noastre de cultură prin oscilația firească între influența benefică a instrucției individuale, tot mai alese, a autorilor, respectiv a traducătorilor vremii, și nevoia, de asemenea firească, de punere în valoare a valențelor lexicului specific vorbirii locale.

Analiza pe care o propunem în paginile următoare, având ca obiect lexicul celor trei scrieri în limba română datorate lui Dimitrie Cantemir, *Divanul*, *Istoria ieroglică* și *Hronicul vechimei a romano-moldo-vlahilor*, urmărește același obiectiv: consemnarea prezenței neologismelor de origine latină, în paralel cu semnalarea utilizării unor cuvinte „populare”, ce aveau cu siguranță circulație regională, fără să fi fost însă totdeauna înregistrate în seria lexemelor care creau opoziții marcate între variantele dialectale ale vechii noastre limbi literare. Această punere împreună a numeroase elemente caracteristice „lexicului specializat”, datorat culturii remarcabile a marelui cărturar, cu lexeme specifice unui așa-numit „lexic comun”, care se dovedește a fi fost foarte bine cunoscut de către autorul *Istoriei ieroglifice*, nu are însă rol pur descriptiv. Încercăm să identificăm în structura lexicului ilustrat de cele trei texte indicii ale acțiunii deliberate de înnoire, de îmbogățire a lexicului românei literare, întrucât Dimitrie Cantemir nu utiliza neologismele latinești sub influența unor surse scrise în limba latină [7]. Și nici nu folosea în mod curent cuvintele „populare”, multe dintre acestea, având valori semantice identice, fiind consemnate în contexte imediate sau apropiate, pentru că nu se putea depărta de vorbirea specifică oamenilor simpli.

2. Cercetători avizați ai scrisului nostru vechi au constatat că „Dimitrie Cantemir este scriitorul român din secolul al XVIII-lea al cărui material lexical, în ceea ce privește împrumuturile, îl depășește cu mult pe acela al contemporanilor săi.” [8]

Mai multe exemple extrase din *Divan*, carte de dezbatere morală, prima și singura lucrare tipărită de către Dimitrie Cantemir, având doar pentru ultimul capitol un cert model latinesc [9], arată că împrumuturile din limba latină sunt în ansamblu puțin numeroase. O serie de neologisme, precum:

*arhetip* (347), *astronom* (7), *desputație* „controversă, dispută de idei” (111), *dux* (347), *filosof* (9, 28), *formă* (153), *poetic* „poet” (137), *substanție* (315), *testament* (291), *țircumstanție* (201)[10], aflate în concurență cu mult mai numeroase neologisme cu etimon grecesc [11], sunt cel mai adesea termeni specializați pentru comunicarea și pentru analiza de tip filosofic.

În *Istoria ieroglifică*, scriere beletristică pe care istoricii literaturii române o consideră a fi primul nostru roman cult [12], neologismele cu etimon latinesc (sau greco-latin), mult mai numeroase decât în *Divan*, par a aparține unui autentic lexic neologic de cultură generală [13]: *activitate* (I, 200), *agonă* „agonie” (I, 171), *alhimist* (I, 60), *anatomic* „anatomist” (I, 87), *anomalie* (I, 193), *apotecar* (I, 72), *arcubalista* „arbaletă” (I, 256), *argument* (I, 65), *armistiție* „armistițiu” (II, 209), *armonie* (I, 142), *articol* „capitol” (I, 25 234), *astrolog* (I, 113), *ateist* „ateu” (I, 143), *atom* (I, 173), *atomist* (I, 129), *axiomă* (I, 50), *cabalist* „adept al cabalei” (II, 218), *capitul* „articol, capitol” (II, 236), *capricorn* „nume de constelație” (II, 138), *catalog* „listă” (I, 147), *cataractă* „cascadă” (I, 185), *categorie* (I, 78), *chentru* (I, 258), *coronă* (II, 127), *filosof* (I, 50), *filosofie* (I, 84), *materie* (II, 63), *musă* (I, 95), *poetic* „poet” (II, 325), *privileghiu* (I, 50, 234), *siloghism* (I, 72), *simfonie* (I, 142), *teatru* (I, 42) etc. Gruparea acestor neologisme într-o „scară a numerelor și cuvintelor streine tâlcuitoare” (I, 2-26), „numere” necesare pentru a da formă elevată textului *Istoriei*, a fost făcută, potrivit lămuririlor date chiar de Dimitrie Cantemir, în folosul cititorului textului, care „spre cele mai adânci învățături, prin hirișă limba a noastră a purcede a să îndrăzni” (I, 7).

Iar în cadrul *Hronicului*, lucrare amplă, autentic tratat de istorie a românilor, după cum arată nu doar forma, respectiv modul de redactare a textului, ci și anexele sale: „catastihul istoricilor, gheografilor, filosofilor, poeticilor și a altor oameni învățați” (I, 38-42), „tabla hronologhicească” (II, 173-184) și „scara a lucrurilor și cuvintelor” (II, 185-223), ce se constituie în primii indici de nume, de cuvinte și de materii atestați în scrisul istoric românesc [14], numărul împrumuturilor din limba latină este mult mai mare.

Ne referim, într-o prezentare ce nu poate fi nici în acest caz exhaustivă, cu deosebire la câmpuri lexicale specifice unei scrieri istorice, anume la termeni ce ilustrează organizarea social-politică a imperiului roman: *apostat* „care a săvârșit o apostazie” (I, 221), *chesar* „împărat” (II, 165), *capitolin* (I, 61), *colliga* (I, 62), *colon* „muncitor agricol” (I, 131), *colonie* (I, 88, 137), *constituție* „edict, rescript” (I, 251), *consul* (I, 98), *consulat* (I, 169), *curopalat* „(în imperiul bizantin) majordom” (II, 21), *duc* „duce” (II, 140), *maghistru* „persoană cu

funcție de comandă sau de supraveghere" (II, 9), *palatin* „principe, suveran" (II, 140), *prefect* „demnitar roman" (I, 140), *proconsul* (I, 248), *protecție* (II, 155), *provinție* (I, 68, 111), *publică* „sfat domnesc; țară, stat" (I, 65, 249, II, 34), *rezidenție* „reședință" (I, 252), *senatoresc* (II, 79), *tribuniție* „demnitatea de tribun" (I, 169), *triumvir* (I, 140), *ținsorie* „demnitatea de cenzor" (I, 101); la viața militară din același imperiu: *cavaler* (II, 141), *comes* (II, 117), *cruțiat* (II, 141, 148), *federat* (II, 14), *mahină* „bombardă, tun" (II, 107), *martiales* „viteji, curajoși" (I, 111), *triumf* (I, 193), *trofeu* „monument" (I, 12), *viteran* „veteran" (I, 68) sau la justiție și administrație: *cfestor* „chestor" (I, 140), *diplomă* „un anumit fel de act" (II, 141) (utilizat și sub formele *deplomată* I, 111, *diplomate* II, 135), *offichie* „oficiu, slujbă, funcție" (I, 191), *referindar* „sol, trimis; referent" (I, 97), *titul* „titlu" (I, 70, II, 157), *tituli* „a da un titlu, a intitula" (I, 111), *triumvir* (I, 140) etc. Nu lipsesc neologismele care fac referire la domenii diverse ale culturii, anume la instrucție: *înformui* „a informa" (I, 188), *înformăului* „a-și desăvârși instrucția, educația" (I, 70), *înformăluire* „infirmare" (I, 188), *înformui* „a se informa" (I, 70); la carte (în sens larg) și la bibliotecă: *adagheu* „adagiu" (I, 71), *apocrif* (I, 149), *catalog* (I, 16), *explicui* (II, 86), *fabulă* (I, 193), *întruducere* (II, 55), *museu* „bibliotecă" (I, 264), *prefație* (II, 126); la diverse domenii ale culturii și științei vremii, precum cercetarea limbii și a literaturii: *commentator* (I, 38), *disputație* (și *desputație*) „dispută, controversă" (I, 227), *etimolog* „filolog" (I, 86), *etimologhic* „filologie" (I, 86), *etimologhicesc* „filologic" (I, 85), *poetic* „poet" (I, 39, 40), *ritoric* „retor, orator" (I, 102), *ritorică* „arta de a vorbi frumos" (I, 5, 6), geografia: *catarractă* (II, 25), *climateric* „ajuns la un punct critic, simptomatic" (I, 181), *climat* „climă" (I, 9), *gheograf* (I, 45), *mapă* „hartă" (II, 161), *situație* „așezare, situare" (I, 49), *temperament* „(despre climă) caracter temperat" (I, 12), filosofia, în sens larg: *dialectic* „dialectician" (I, 111), *fisiognom* „fizionomist" (I, 111), *ghenealoghie* (I, 44), *sens* (I, 239), *țircumstanție* (II, 88), sau la profesii ce impuneau pregătire aleasă: *apothecar* „farmacist" (I, 66), *arhitect* (II, 17), *hirurg* (I, 11), dublat de *țirulic* „chirurg" (I, 66) etc.

Cele mai multe astfel de împrumuturi, elemente constitutive ale unei terminologii istorice incipiente, dar foarte cuprinzătoare, sunt integrate firesc în text, fiind folosite fără traducere sau fără echivalare explicativă, ceea ce arată că erau sau ar fi trebuit să fie cunoscute potențialului cititor.

Cuvintele considerate de unii cercetători ai textelor lui Dimitrie Cantemir „populare", fiind specifice în fapt uzului local moldovenesc, dar aparținând în multe cazuri variantelor colocvială sau familiară ale limbii

române vechi, sunt în ansamblu puțin prezente în cele două scrieri de tip științific cercetate, *Divanul și Hronicul*, în cadrul cărora respectivele cuvinte au de regulă sens denotativ. Avem în vedere exemple precum: *blojiritură* „calomnie” (289), *corogit* „coșcovit” (365), *dodei* „a supăra” (197), *ghizdav* „frumos” (57), *imăciune* „murdărie” (327), *mamcă* „doică” (77), *probozire* „muștrare” (281), *tângă* „tulburare, tânguială” (93), *vitonire* „slăbiciune” (367), folosite în *Divan*, respectiv: *brudiu* „tânăr” (I, 9), *dârmoietură* „vorba goală” (I, 193), *feredeu* „baie” (II, 22), *maștilă* „mamă vitregă” (II, 27), *olecăi* „a se tângui” (I, 152) sau *tupila* „a se ascunde” (II, 113), întâlnite în *Hronic*.

În schimb, în paginile *Istoriei ieroglifice*, scriere beletristică autentică, numărul unor astfel de cuvinte este impresionant. Notăm iarăși selectiv, dintr-o listă cuprinzătoare de exemple posibile, cuvinte de tipul: *bortă* „gaură” (I, 86), *cahlă* „gură de cuptor” (I, 177), *coromâslă* „cobiliță” (II, 96), *curechi* „varză” (I, 252), *ghib* „cocoașă” (I, 138), *harbuz* „pepene verde” (I, 168), *helge* „nevăstuică” (I, 32, 137), *hulub* „porumbel” (I, 88), *leică* „pâlnie” (I, 177), *omăt* „zăpadă” (I, 182), *prisacă* „stupină” (I, 215), *puchinos* „urduros” (I, 138), *suleget* „subțire, delicat” (II, 222), *șepelev* „cepeleag, peltic” (I, 142), *șipuri* „a se furișa” (I, 44), *știubei* „stup primitiv” (I, 155) sau *viton* „slab” (I, 155).

Utilizarea acestui tip de elemente lexicale nu are rolul de a clarifica din punct de vedere noțional textul, ci de a apropia redactarea de vorbirea curentă și chiar de a crea diverse efecte stilistice.

Constatăm astfel că, prin repetiție sinonimică (unui cuvânt cu circulație largă îi este alăturat un altul, sinonim, mai puțin cunoscut), Dimitrie Cantemir obține, dincolo de insistența asupra semnificației, variația formală a textului: „*dârmoiară și cernură nighina*” (II, 161), „*cerdace ghizdave și frumoase*” (I, 165), „*glas de bucurie sau viers de veselie nu să simția*” (I, 233), „*fără de nici o îngăimală și fără leac de cârcneală*” (I, 235), „*toată pădurea de lătrături și de brehăituri împlu*” (I, 93), „*măiestrii și silțe întinse au fostu*” (II, 33), „*mierare și ciudeasă*” (I, 76), „*minciună sau alt chip de blojeritură*” (II, 94), „*coasta munților acelora ca buretele potricălită și găunoasă ieste*” (I, 183), „*vedzi strâmbe și cârjobe lucrurile norocului*” (I, 138), „*mai subțiri și mai sulegeți era*” (I, 163).

Alteori, prin utilizarea succesivă în context restrâns a două sinonime, anumite pasaje capătă formă rimată și ritmată, comentatori diverși considerând de aceea că multe părți ale *Istoriei ieroglifice* sunt, prin „reliefarea sonoră a textului” [15], autentice creații în versuri. Iată, spre exemplu, partea de început a lamentației Inorogului: „*munți, crăpați, copaci, vă despițați,*

pietri, vă *fărămați*" (II, 137), sau începutul portretului aceluiasi personaj: „Iară acesta nou, *vios, vlăgos, ghizdav și frumos*, ca soarele de luminos, ca luna de arătos și ca omătul de albicios ieste" (II, 81).

Iar în alte numeroase pasaje, prin repetarea a două sau mai multe cuvinte sinonime care au în pșis o anumită structură fonetică, se obține, singular în scrisul românesc al epocii, efect eufonic: „*bolbăieturi și buiguituri* ca acestea" (II, 141), „ca de bour *cornat și buorat*" (I, 212), „cu *dealuri și holmuri*" (I, 225), „*holburi, vivore ... scorniră*" (I, 225), „numai *răget, muget, obide, suspine, văietături și olecăituri* în toate părțile și în toate colțurile se audziia" (I, 233), „îndată *sunet, buhnet, trăsnete, plesnete, vâjăituri și duduitori* preste tot locul să răzsunară" (I, 247).

3. Pentru cititorii operei lui Dimitrie Cantemir, lexicul este unul dintre aspectele cele mai interesante ale textelor pe care marele cărturar le-a scrise în limba română. Sunt puse în evidență în cadrul acestora vasta și profunda lui cultură clasică, simțul lingvistic deosebit, știința redactării adecvate și rafinate, dar (într-un fel surprinzător pentru un fiu de domn, care a trăit mai mult în străinătate decât în țară) și foarte buna cunoaștere a diverselor variantelor „populare” ale limbii române.

Neologismele latinești folosite în *Divan*, în *Istoria ieroglifică* sau în *Hronic*, toate redactări originale, precum și elementele lexicale specifice variantelor locale ale limbii române sunt mai numeroase decât cele consemnate în operele altor scriitori importanți din aceeași epocă. Utilizarea lor și îndeosebi rolul care le este conferit dovedesc existența unei acțiuni deliberate a autorului de îmbogățire și de înnoire, în acest fel, a vechiului nostru scris literar, respectiv de ridicare a românei literare la nivelul limbilor de cultură europene. Prin intermediul neologismelor adecvate la tipul și la conținutul scrierilor se pun bazele unor terminologii de specialitate, iar prin utilizarea frecventă, evident deliberată, a unor figuri lexicale, morfologice sau fonetice obținute cu ajutorul unor lexeme specifice limbii vorbite se creează, în cadrul scrisului beletristic, premisele rafinării redactării.

Această acțiune evidentă, incontestabilă a lui Dimitrie Cantemir trebuie corelată cu încercarea de a da aspect cultivat scrisului nostru literar prin utilizarea consecventă a hiperbatului, figură sintactică de origine greco-latină, înregistrată constant nu doar în scrisul său științific sau beletristic, ci și în alte texte literare contemporane [16].

Constatarea, care pune în lumină o astfel de atitudine culturală, singulară în scrisul nostru vechi, cu valențe deosebite într-o epocă de progres

evident al scrisului nostru literar, este importantă pentru cercetarea istorică a românei literare. Iar relevanța acestei încercări este deosebită, în ciuda faptului că exercițiul propus de Dimitrie Cantemir nu a avut urmări directe în evoluția limbii noastre de cultură, întrucât, cu excepția *Divanului*, textele sale scrise în limba română au ajuns la cunoștința cititorilor abia la sfârșitul veacului al XIX-lea [17].

#### NOTE:

- [1]. Vezi sinteza oferită în Ion Gheție (coordonator), *Istoria limbii române literare. Epoca veche (1532-1780)*, Editura Academiei Române, București, 1997, p. 397-420.
- [2]. Cf. *op. cit.*, p. 377-396.
- [3]. O listă cuprinzătoare a acestor regionalisme poate fi găsită în Ion Gheție, *Baza dialectală a românei literare*, Editura Academiei Române, București, 1975, p. 178-198.
- [4]. Cf. Gh. Chivu, *Limba română de la primele texte până la sfârșitul secolului al XVIII-lea. Variantele stilistice*, Editura Univers Enciclopedic, București, 2000, p. 97-100.
- [5]. Vezi pentru acestea din urmă Gheorghe Chivu, Emanuela Buză, Alexandra Roman Moraru, *Dicționarul împrumuturilor latino-romanice în limba română veche (1421-1760)*, Editura Științifică, București, 1992 și Mariana Costinescu, Magdalena Georgescu, Florentina Zgraon, *Dicționarul limbii române vechi (1640-1780). Termeni regionali*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1982.
- [6]. Cf. Al. Rosetti, Boris Cazacu, Liviu Onu, *Istoria limbii române literare, vol. I. De la origini până la începutul secolului al XIX-lea*, ediția a II-a, revăzută și adăugită, Editura Minerva, București, 1971, p. 380-386; Ștefan Giosu, *Dimitrie Cantemir. Studiu lingvistic*, Editura Științifică, București, 1973, p. 152-154, 241-274.
- [7]. În cadrul celor trei scrieri, doar ultima parte din *Divan* trebuie raportată la un original scris în limba latină, cartea lui Andreas Wissovatus, *Stimuli virtutum, fraena peccatorum* (Amsterdam, 1682).
- [8]. Al. Rosetti, Boris Cazacu, Liviu Onu, *op. cit.*, p. 380.
- [9]. Vezi pentru modelele *Divanului* sinteza oferită de Virgil Cândea, în *Studiul introductiv la Dimitrie Cantemir, Divanul*, Editura Minerva, București, 1969, p. XXXIV-XLVII, LXXIV-LXXVI.
- [10]. Vezi și Al. Rosetti, Boris Cazacu, Liviu Onu, *op. cit.*, p. 386-387; Șt. Giosu, *Dimitrie op. cit.*, p. 175-176.
- [11]. Vezi Al. Rosetti, Boris Cazacu, Liviu Onu, *op. cit.*, p. 387; Șt. Giosu, *op. cit.*, p. 169-170.

- [12]. G. Călinescu, *Istoria literaturii române, de la origini până în prezent*, Fundația Regală pentru Literatură și Artă, București, 1941, p. 44-47; Nicolae Manolescu, *Istoria literaturii române*, I, București, 1990, p. 73, 77.
- [13]. Neologismele grupate de Dimitrie Cantemir în *Scara a numerelor și cuvintelor streine tîlcuitoare* au fost considerate adesea, prin raportarea termenilor nu la text, ci la domeniile specializate în care sunt utilizate acestea în epoca modernă, elemente ale unor terminologii științifice.
- [14]. Vezi Gh. Chivu, *Limba română de la primele texte până la sfârșitul secolului al XVIII-lea*, p. 132.
- [15]. Vezi, pentru susținerea ideii, Dragoș Moldovanu, *Oriental și clasic în stilistica frazei lui Dimitrie Cantemir*, în „Anuar de lingvistică și istorie literară”, Iași, XIX, 1968, p. 52-54.
- [16]. Exemple nenumărate pentru această figură sintactică, extrase din literatura veche, pot fi găsite la Dragoș Moldovanu, *Dimitrie Cantemir între Orient și Occident. Studiu de stilistică comparată*, Editura Fundației Culturale Române, București, 1997.
- [17]. Vezi pentru sinteza privind editarea în timp a acestor texte, *Neamul Cantemireștilor. Bibliografie*, coordonator acad. Andrei Eșanu, Editura Pontos, Chișinău, 2010, p. 77-79, 87-89, 107-109.

#### **BIBLIOGRAFIE :**

##### **Surse:**

- Dimitrie Cantemir, *Divanul*, Ediție îngrijită și studiu introductiv de Vărgil Căndea, Editura Minerva, București, 1969
- Dimitrie Cantemir, *Hronicul vechimei a romano-moldo-vlahilor*, I-II, Ediție îngrijită, studiu introductiv, glosar și indici de Stela Toma, Editura Minerva, București, 1999
- Dimitrie Cantemir, *Istoria ieroglifică*, I-II, Ediție îngrijită și studiu introductiv de P. P. Panaitescu și I. Verdeș, Editura Minerva, București, 1965.

##### **Lucrări de referință :**

- \*\*\* *Neamul Cantemireștilor. Bibliografie*, coordonator acad. Andrei Eșanu, Editura Pontos, Chișinău, 2010.
- G. Călinescu, *Istoria literaturii române, de la origini până în prezent*, Fundația Regală pentru Literatură și Artă, București, 1941.
- Virgil Căndea, în *Studiul introductiv*, în Dimitrie Cantemir, *Divanul*, Editura Minerva, București, 1969, p. VII-CI.
- Gh. Chivu, *Limba română de la primele texte până la sfârșitul secolului al XVIII-lea. Variantele stilistice*, Editura Univers Enciclopedic, București, 2000.

- Gheorghe Chivu, Emanuela Buză, Alexandra Roman Moraru, *Dicționarul împrumuturilor latino-romanice în limba română veche (1421-1760)*, Editura Științifică, București, 1992.
- Mariana Costinescu, Magdalena Georgescu, Florentina Zgraon, *Dicționarul limbii române vechi (1640-1780). Termeni regionali*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1982.
- Ion Gheție, *Baza dialectală a românei literare*, Editura Academiei Române, București, 1975.
- Ion Gheție (coordonator), *Istoria limbii române literare. Epoca veche (1532-1780)*, Editura Academiei Române, București, 1997.
- Ștefan Giosu, *Dimitrie Cantemir. Studiu lingvistic*, Editura Științifică, București, 1973.
- Nicolae Manolescu, *Istoria literaturii române, I*, București, 1990.
- Dragoș Moldovanu, *Dimitrie Cantemir între Orient și Occident. Studiu de stilistică comparată*, Editura Fundației Culturale Române, București, 1997.
- Dragoș Moldovanu, *Oriental și clasic în stilistica frazei lui Dimitrie Cantemir*, în „Anuar de lingvistică și istorie literară”, Iași, XIX, 1968.
- Al. Rosetti, Boris Cazacu, Liviu Onu, *Istoria limbii române literare, vol. I. De la origini până la începutul secolului al XIX-lea*, ediția a II-a, revăzută și adăugită, Editura Minerva, București, 1971.

#### DIMITRIE CANTEMIR AND THE ENRICHMENT OF THE ROMANIAN LITERARY LEXICON

**Abstract:** The study of the Romanian texts written by Dimitrie Cantemir (*Divanul*, *Hieroglyphic History* and *Chronicle of the Ancient Romano-Moldo-Vlachs*) highlights the presence of a large number of neologisms of Latin origin and, at the same time, numerous lexical elements specific to the languages. The use of these lexical elements and, especially, the role assigned to them, prove that the great scholar deliberately enrich the literary Romanian language and refine the writing style according to the model of the European cultural languages.

**Keywords:** *old literary Romanian, literary lexicon, neologisms of Latin origin, regionalisms, European cultural model.*